

„EN LEREN ZE DAAR OOK LEZEN, MIJNHEER ?”

Het aanvankelijk leesonderwijs in de Buurt, een methodeschool

Het pedagogisch concept en enkele belangrijke methodische aspecten van de buurt

Om een volledig beeld te krijgen van het aanvankelijk leesproces in De Buurt, is het nodig om het pedagogisch concept en enkele belangrijke methodische aspecten te belichten.

In De Buurt werken wij met leefgroepen (3-5 j.), (6-8 j.), (9-11 j.). Elke leefgroep wordt begeleid door minstens 2 full-time begeleiders (leerkrachten) en vaak werk(t)(en) er ook (een) ouder(s) mee in de groep.

De gehanteerde onderwijsmethode wordt door ons "probleem-oplossend projectonderwijs" genoemd. Door de groep (= kinderen en begeleiders) wordt een concreet ervaren probleem (behoefte, vraagstelling) naar voren geschoven (voorbeelden : hoe kunnen we minder ruzie maken ? Wat doen we met de peren uit onze tuin ? Hoe bouw je een toneelstuk op ? ...)

Het project is het proces dat de ganse groep voert om tot een bevredigende oplossing (resultaat, produkt) te komen. Taal (en andere) aspecten komen enkel aan bod in die mate dat ze noodzakelijk zijn om het gestelde probleem op te lossen. (Hiermee wordt reeds een essentieel verschil t.o.v. het thematisch onderwijs geduid).

Na elk project volgt een inoefenfase. In deze oefenperiode worden die taalaspecten die in het project aan bod gekomen zijn, uitgediept, gesystematiseerd en geoefend. Ons inziens verhoogt deze manier van werken de motivatie bij de kinderen omdat ze aan hun oefenen een zin kunnen geven. Ze hebben immers ervaren dat die (taal)vaardigheden bruikbaar en nodig zijn voor hen.

Belangrijk voor de taalontwikkeling is het dagelijkse kringgesprek, de wekelijkse meeting (waar per leefgroep afspraken worden gemaakt, ruzies en voorstellen worden uitgepraat, enz....), en de leefgroepstructuur zelf, waar kinderen van verschillende leeftijden samenwerken.

Uiteraard houdt het werken met de projectmethode ook in dat er veel meer wordt gepraat, overlegd ...; er worden brieven geschreven, informatie opgezocht en verwerkt. Taal wordt dus anders gehanteerd en krijgt een andere betekenis bij ons dan in het traditionele onderwijs.

Het aanvankelijk leesonderwijs start in het eerste jaar van de 2de leefgroep. De 2de leefgroep bestaat uit de

kinderen van niveau 1e, 2e en 3e leerjaar (= ± 30 kinderen). Dit schooljaar is er een "jongste groep" van 8 kinderen.

Aanvankelijk lezen

WAT IS LEZEN ?

Lezen (en schrijven) is in essentie communicatie, interactie tussen jezelf en de omgeving (de ander), iets over jezelf mededelen (schrijven) en mededelingen ontvangen (van de anderen over de werkelijkheid, over jezelf - auto-communicatie).

Vanuit dit uitgangspunt stelt P. Freire dat lezen en schrijven de lerende in staat stelt zijn eigen historische en sociale situatie te objectiveren. Pas wanneer iemand zicht heeft op zijn eigen situatie, hoe deze historisch gegroeid is, wat zijn plaats is in de maatschappij, wie onderdrukker en onderdrukte is, pas dan kan een emancipatorisch (bevrijdend) proces op gang komen, kunnen grenzen worden verlegd, kan de eigen situatie veranderd worden.

Als we aannemen dat lezen en schrijven werkelijk over jezelf gaat, dan moet uiteraard de methode om tot lezen en schrijven te komen daar blijk van geven. Stap voor stap moet de lerende tot inzicht komen dat deze nieuwe vaardigheden hem iets leren over zichzelf, zijn werkelijkheid, de anderen ...

Vandaar dat we in De Buurt niet kozen voor een pasklare methode met gegeven zinnen en woorden. Deze zinnen en woorden komen niet uit een beleving of een ervaring van de lerende, hebben geen reële betekenis voor hem/haar, maar zijn uitgekozen omwille van hun technische kwaliteiten (korte woordjes, gemakkelijk af te splitsen letters ...). Er is voor de lerende geen verband meer tussen leven en leren.

Na een onderzoek van de bestaande leesmethodes (globaalmethode, structuurmethode, methode Hogeveen, lettermethode, enz...) heeft een werkgroep van De Buurt een eigen methode ontwikkeld.

Tijdens het schooljaar 1986-1987 wordt deze methode voor de 6de maal gebruikt bij aanvankelijke lezers (5-6 j.). Gedurende de voorbije schooljaren is het oorspronkelijk ontwerp aangepast, aangevuld en veranderd op basis van praktijkervaringen.

DE METHODE

Globaalzinnen : 1e fase

Een concrete gebeurtenis die door de ganse groep ervaren is, is vaak aanleiding tot een groepsgesprek. In dit gesprek probeert de begeleider de essentie van die ervaring te kristalliseren tot een zin.

Opdat de zin bruikbaar zou zijn, moeten een aantal technische en spraakkundige voorwaarden vervuld zijn :

1. moet van de kinderen komen
2. moet kort zijn
3. moet een echte zin zijn
4. mag geen (of slechts uitzonderlijk) meerlettergrepige woorden bevatten.
5. er mogen geen hoofdletters gebruikt worden
6. alle klinkers, "dubbele" klinkers, tweeklanken en belangrijke klanken moeten aan bod komen in SUBSTANTIEVEN, (zelfstandige naamwoorden), zodat we die kunnen tekenen.
7. op het einde van de globaalzin moet een leesteken gebruikt zijn : . , ? !
8. maximum aantal zinnen : 14
9. progressie : ± 3 zinnen per 4 weken.
10. elke globaalzin kan in een andere kleur herschreven worden.

Een globaalzin wordt veelvuldig verklankt, door elk kind afzonderlijk, door deelgroepjes en door de ganse groep. De zin wordt verklankt d.m.v. handen klappen, voeten stampen, zingen, fluisteren, enz... (1 klap/lettergreep). Dan komt de zin aan bord. De kinderen zeggen opnieuw de zin terwijl de begeleider de woorden aanduidt. Om beurten kunnen de kinderen aan bord komen om terwijl ze de zin zeggen, simultaan de woorden aan te duiden. Dan schrijft de begeleider de zin in de schriftjes van de kinderen. De kinderen maken er in hun schrift een tekening bij, die een illustratie is van de gebeurtenis die in de zin wordt weergegeven. Weer vinden oefeningen plaats waarbij de kinderen tegelijkertijd verklanken en de woorden aanduiden. Daarna wordt de zin gedrukt : we gebruiken hiervoor de "link-print", aaneenschakelbare letterstempels. Nadien drukken ze zelf de zin onder het geschreven letterbeeld in hun schrift. Woord per woord worden schrift en drukbeeld met elkaar vergeleken.

vb. 1 van een globaalzin : joke maakt een kapt.

Deze zin groeide uit het projekt : "Hoe kunnen we zelf een boek maken ?". Na een werktijd vertellen de kinderen waarmee ze bezig zijn. Joke vertelt dat ze een kapt schilderde.

vb 2 de dief pakt een stift.

Deze zin kwam tot stand toen iemand van de 3e leefgroep verkleet bij ons binnenkwam en een stift meenam.

De begeleider zet elke globaalzin op een aantal grote papierstroken. Een papierstrook komt op het prikbord en blijft daar hangen gedurende heel het verder verloop van het aanvankelijk lezen. De andere papierstroken worden op stevig materiaal (bv. vinyl, balatum, hout ... geplakt en versneden in zinsdelen.

joke	maakt	een kakt
------	-------	----------

In kleine groepjes maken de kinderen zinsconstructieoefeningen en substitutieoefeningen.

vb. met 1 zin :

maakt joke een kakt ?
een kakt maakt joke.

vb. met 2 zinnen :

joke maakt een stift.
de dief pakt een kakt.
de dief pakt joke.
joke pakt de dief.
enz...

Hoe meer globaalzinnen er komen, hoe groter de mogelijkheid om nieuwe zinnen te maken door substitutie.

Door deze oefeningen kunnen de kinderen, vooraleer ze technisch kunnen lezen (d.i. koppelen van grafemen (letters) aan fonemen (klanken)) toch zelf zinnen maken en deze begrijpend lezen.

Andere mogelijke oefeningen met globaalzinnen

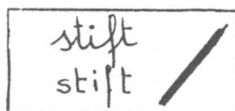
1. globaalzinnen herkennen (visueel) tussen een reeks zinnen. Dit kan door aan te wijzen op bord, door de gevraagde zin te kleuren op een werkblad waarop een aantal verschillende zinnen staan.
2. kleine toneeltjes opzetten waar de globaalzinnen verschillende malen verklankt moet worden.
3. de begeleider klopt een bepaald ritme in de handen, de kinderen zoeken welke zin geklapt wordt.

Basiswoorden : 2e fase

Nadat de globaalzin op al deze manieren ingeoeft is, worden die woorden (substantieven) eruitgehaald, die als basiswoorden kunnen dienen.

Deze woorden komen op een blaadje in gedrukt en geschreven letterbeeld, met een tekening erbij. De blaadjes komen aan het prikbord.

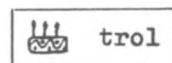
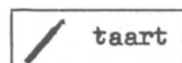
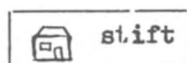
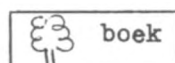
vb.

Deze basiswoorden komen op de individuele leesplanken er komt een tekening, een gedrukt en geschreven woordbeeld, en er is een "kleefstrookje" onder de tekening voorzien waar de kinderen zelf hun woord met letters kunnen samenstellen.

Mogelijke oefenvormen met de woorden

1. De woorden herkennen en aanduiden in de zin, door aan te duiden, te kleuren, te omkringen, enz...
2. de begeleider vertelt een verhaaltje waar verschillende basiswoorden een aantal keren voorkomen. Telkens de kinderen een basiswoord horen, tonen ze het corresponderende woordkaartje.
3. de kinderen zoeken zelf rijmwoorden op de basiswoorden.
4. de basiswoorden zoeken in woordenrijen, omkringen en/of kleuren.
5. woordkaartjes bij corresponderende tekeningen leggen
6. memoryspel met gedrukt en geschreven woordbeeld
7. leesdomino met woordbeelden en tekeningen

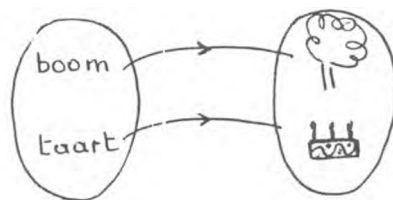
8. electrospeel : - met geschreven woorden en tekeningen
- met gedrukt woord en tekeningen
- met gedrukt woord en geschreven woord
9. memoryspel : - met geschreven woord en tekeningen
- met gedrukt woord en tekeningen
- met gedrukt woord en geschreven woord.

Bijvoorbeeld :

Er zijn 16 globaalwoorden. Er zijn 16 woordbeelden en 16 tekeningen. Deze kaarten worden in 2 groepen open op tafel gelegd met de rugzijde naar boven. Om beurt neemt elk kind :
- een kaart uit de tekeningen-groep
- een kaart uit de woordbeelden-groep.

Wanneer deze 2 bij elkaar horen, mag het kind dit "koppel" houden; in het andere geval moeten de kaarten teruggelegd worden. Iedereen probeert zoveel mogelijk koppels te verzamelen

10. woorden herkennen in woordenrijen
11. woordbeelden bij tekeningen plaatsen, d.m.v. vendiagrammen

12. de globaalwoorden leggen d.m.v. afzonderlijke letters.

Letters : 3e fase

Vooraleer over te gaan naar een volgende globaalzin worden uit de basiswoorden al enkele letters afgesplitst. Vroeger begon deze fase pas als alle basiswoorden gekend waren. Ervaring heeft geleerd dat deze manier van werken bepaalde kinderen onvoldoende ondersteunt. Het gaat hier vooral om kinderen die "structuurzwak" zijn, wat wil zeggen dat ze hun realiteit onvoldoende kunnen structureren, omdat ze onvoldoende kunnen analyseren. De echte globaalmethode is te synthetisch voor hen. Vandaar dat er naast de analytische constructie- en substitutieoefeningen (zie hoger) letters ook reeds worden afgesplitst.

Welke letters worden eerst afgesplitst ?

De laatste letter van een globaalwoord die zich goed leent tot het "auditief verlengen", vb. zussssssss

s , f , r , m

Hoe kan je tewerk gaan ?

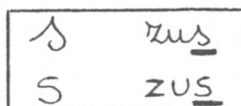
Een globaalwoord wordt verklankt, de laatste klank wordt "vastgehouden", vb. dieffffff.

Met die klank kan je spelen (vb. allemaal van heel luid naar heel stil brommen : fffffff . . . . .), converseren met elkaar door alleen die klank te gebruiken, enz...

De begeleider toont het woordkaartje van het globaalwoord; vraagt waar de kinderen de klank horen, vooraan, achteraan, middenin. De kinderen ontdekken de klank achteraan. Eén van de kinderen knipt het grafeem, die de klank voorstelt, af. We zoeken wat er nu nog staat : die . , zu . .

De afgesplitste klank wordt meermaals gezegd. Iedereen zoekt woorden waar die klank in voorkomt. Bij de voorbeelden die de kinderen geven, zoeken we "waar" in het woord de klank zich bevindt. We zoeken in al onze globaalzinnen en globaalwoorden of we die klank nog ergens vinden.

De klank komt op een kaart, we zoeken een passende naam (vb. de slang - de brommer ...), de kaart wordt op het prikbord gehangen. vb.

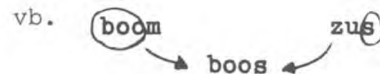
Elke letter komt in het schriftje en wordt op diverse manieren geoefend (zie letter).

Elke afgesplitste klank krijgt een gestuele ondersteuning. We hebben ons hiervoor geïnspireerd op de leesmethode Borel-Maisony. Dit zorgt ervoor dat de letter niet alleen visueel maar ook motorisch wordt beleefd.

Synthese-oefeningen

Van zodra er een paar klanken zijn afgesplitst kunnen we nieuwe woorden maken, ze schrijven, er zinnen en verhaaltjes bij vertellen, enz...

Met een aantal klanken kunnen reeds heel eenvoudige zinnestjes en verhaaltjes gemaakt worden. Deze komen op blaadjes (zowel gedrukt als geschreven), de kinderen maken er een tekening bij : de blaadjes kunnen samengevoegd worden tot een boekje.

Deze werkwijze wordt voortgezet tot elke klank afzonderlijk is afgesplitst en ingeoefend.

De leesplank blijft gedurende het verdere schooljaar een grote steun; bij twijfels en aarzelingen kan het kind steeds teruggrijpen naar het basiswoord (vb. de m komt uit boom).

Belangrijke noot : aangezien er KLANKEN worden afgesplitst worden oe, ui, eu, ij, ou, ei, au als 1 grafeem afgesplitst en aangeleerd.

Schrijven

Het schrijven, en vooral de voorschrijfoefeningen, worden zo gevarieerd mogelijk aangeboden. Vooral voor kinderen met motorische moeilijkheden is het noodzakelijk dat vele oefenvormen plaatsvinden voor het echte schrijven wordt aangeleerd.

Mogelijkheden :

1. letters en woorden leggen met boetseerklei of plasticine
2. in "zandbakjes" letters schrijven met de vinger
3. op grote platen of bladen letters schrijven met de vinger in een mengsel van lijm en verf
4. letters (geblinddoekt) voelen op schuurpapier
5. in 't groot schrijven : op de grond, het bord, grote bladen ...
6. in de lucht schrijven
7. werken met vingerverf
8. letters vormen met "pijpekuisers" (buigzame ijzerdraad met wol errond ...)

Bij het eigenlijke schrijven wordt niet direct geëist dat de letters klein zijn en op een rechte lijn staan, om geen schrijf angst te ontwikkelen. Naargelang van de mogelijkheden van elk kind wordt begeleid en streven we naar "leesbaarheid" van het handschrift.

En de resultaten... ?

Onze methode verloopt zeer traag, maar ze is grondig. Dit schept vooral voor kinderen met motorische moeilijkheden, taalachterstand, bepaalde dislectische problemen .... meer kansen.

Vaak merken we dat aan het einde van het eerste jaar 2de leefgroep, de meeste kinderen technisch niet zo vlug kunnen lezen en schrijven als vele eersteklassers uit het traditionele onderwijs.

Anderzijds zijn er regelmatig kinderen, die na een paar maanden , het "systeem" zo goed doorhebben dat ze zichzelf leren lezen.

In elk geval slagen alle kinderen erin om vlot te lezen en te schrijven voor ze de 2de leefgroep verlaten. Op 10 jaar tijd zijn er maar 3 kinderen die "blijven zitten zijn", d.w.z. dat ze 4 jaar i.p.v. 3 in de 2de leefgroep bleven.

Bovendien merken we dat de aanvankelijke technische achterstand wordt ingelopen en dat het begrijpend lezen en het stellend schrijven vaak van een hogere kwaliteit is dan in vergelijkbare leerjaren.

Chris Claeys en Marc Decleer
p/a De Buurt, Sleepstraat 103, 9000 Gent.

PUBLICATIES : zie bij VONKJES op pagina 128.

BIJLAGE

De m wordt gevormd, door het kind met drie vingers nl. duim, wijs- en middelvinger, de driepoot van de m te laten maken. De driepoot wordt tegen de mond gehouden zoals de tekening aangeeft. Ondertussen perst het kind de lippen op elkaar en laat de zoemtoon van de m horen. Op deze manier wordt het kind zowel op de vorm als de klank van de m attent gemaakt. Opm. : Je kunt de trilling van het strottenhoofd voelen. Zeg nooit 'em'.

